

JOSEP PERARNAU I ESPELT

LA CONXORXA ENTRE FERRAN D'ANTEQUERA I BENET XIII
UN ANY ABANS DE LA SENTÈNCIA DE CASP

En publicar, fa dos anys, unes instruccions de Ferran d'Antequera a Lope de Olmedo, enviat seu davant Benet XIII, Revuelta-Somalo s'absentia àdhuc de proposar-ne una datació, feina que deixava «a los especialistas en Caspe».¹ Sense cap pretensió de considerar-me'n, crec que cal aprofitar l'ocasió per a fer conèixer aquell important document, que sembla haver passat desapercebut entre nosaltres, i assenyalar alguns dels punts que aquella pàgina clarifica.

Començaré, doncs, reproduint el text conservat a Guadalupe, Archivo del monasterio, lligall 9, amb el màxim de fidelitat possible (Revuelta-Somalo n'havia normalitzat les grafies) i, quan s'escaigui, donaré alguna lectura de paraules diversa de la proposada per ell.²

In dey nomine amen.

Lo que vos, Lope Gonçales, bachiller, mi familiar e procurador, auedes de desir de mi parte a nuestro sennor el papa, por virtud³ de la creencia, es esto: [I]. Que bien sabe su sanntidat, commo por otras veses le he enbiado suplicar muy efectuosa mente, que a su sanntidat pluguiese⁴ de proueer del arçobispado de Çaragoça a don Pedro de Luna por quanto era muy cunplidero a seruiçio de dios e bien dese reingno quél fuese proueydo del dincho arçobispado. E porque cunplia mucho a mi seruiçio para el bien de los negoçios de la subçesión dese dichon reingno e que fasta aquí nunca le ha proueydo del dichon arçobis-

1. Josemaría REVUELTA-SOMALO, *Aportación documental a los precedentes de Caspe. Instrucciones de Fernando de Antequera a Lope de Olmedo, su embajador ante Benedicto XIII*, dins *De la Iglesia y de Navarra*. Estudios en honor del Prof. Goñi Gaztambide (Colección Teológica 40), Pamplona 1984, 63-66. Remetem a aquestes pàgines en allò que afecta el coneixement del destinatari de les instruccions. Hom pot veure un resum de l'estudi de Revuelta-Somalo en la secció de «Notícies bibliogràfiques» d'aquest mateix volum.

2. Les normes de transcripció són les exposades dins ATCA, 4 (1985), 22-23. Afegiré que les lletres RS en notes corresponents al text de les instruccions per a Lope de Olmedo remetent a la transcripció de Revuelta-Somalo esmentada en la nota anterior.

3. RS verdad

4. RS plugiese

pado. E, por ende, que le suplico yo lo más omil mente⁵ que yo puedo, que plega a su sanntidat de faser luego la dichan prouisión del dichon arçobispado al dichon don Pedro. E que en ello su sanntidat me fará syngular graçia e espeçial mercet.

[II]. Iten, diredes al dichon sennor papa de mi parte que le suplico yo, que pues el dichon don Pedro está en Colibre, cerca⁶ Perpinián, que plega a su sanntidat de enbiar luego por él e fazer le la dichan prouisión, a él ansí proueydo, que le mande luego partir para la congregaçión. E, si su sanntidat vos dexiere que non puede enbiar por él, por quanto él va, por su mandado, con la gente que su sanntidat enbia, desir le hedes que, pues yo, por seruir a la su sanntidat, he de enbiar gente en su seruiçio, con la qual entiendo de enbiar unn capitán, que plega a la su sanntidat, por me faser a mi merçet, de enbiar otro capitán que vaya conn la otra gennte que la su sanntidat enbia e que mande torrnar al dichon don Pedro. E que aquél que la su sanntidat enbiará por capitán, podrá rregyr e gouernar la gennte que la su sanntidat enbia e eso mesmo la que yo tengo de enbiar en su seruiçio. E que con esta manera su sanntidat podrá proueer enn todo commo a su seruiçio cumple e que a mi fará en ello muncha mercet.

[III]. Iten, diredes a su sanntidat que, pues agora se an de ayunntar enn la general congregaçión, e su sanntidat tiene lugar para me ayudar en este negoçio de la subçesión, que plega a la su sanntidat de mandar a todos los perlados e personas eclesiásticas desos reingnos, que la su sanntidat entendiere que non son parçiales nin fauorables a ninguno⁷ de los conpetidores e que guardarán mi justiaçia, que vayan luego a la dichan congregaçión e que los enncargue por tal guisa que ellos guarden mi justiaçia e me sean fauorables enn derecho, pues lo tengo, e aquellos que la su sanntidat entenderá que son sospechosos o parçiales, que los detennga consigo por algunas buenas maneras por que non ayan lugar de perturbar mi justiaçia. E suplicar le hedes de mi parte que plega a su sanntidat de me ayudar enn esto de la subçesión, pues su sanntidat lo puede bien faser e viene agora a punto⁸ en que lo él pueda bien faser. Ca, si agora en esta congregaçión él⁹ non me ayuda,¹⁰ después bien tengo que tarde o nunca vendrá otro tal así¹¹ en que me él pueda ayudar en este negoçio. E que aquí deue demostrar su sanntidat el amor que él conmigo tiene e deue trabajar por que yo encançe¹² mi justiaçia. E¹³ todo lo que yo he e ouiere, todo es presto para¹⁴ su seruiçio.

5. RS omildemente

6. RS *add* de

7. RS antiguos

8. RS apuro

9. RS él *om*

10. me ayuda RS lo faze

11. así *lect dub* RS *om*

12. *lect dub* RS *om*

13. E RS *add* que

14. RS por

[IV]. Iten,¹⁵ diredes a su sanntidat que le suplico yo que le plega de mandar al obispo de Sigüença que non parta dende fasta que estos negoçios de la subçesión se concluyan por quanto él me puede en ello muncho seruir estando con la su sanntidat. E, si le ha dado liçençia para venir¹⁶ enn Castilla, que lo mande luego tornnar. E sobre todas estas cosas suplicaredes al dichon sennor papa e trabajaredes quanto pudiéredes¹⁷ para¹⁸ que su sanntidat prouea luego con obra çerca dellas por que en la tardança podría aver peligro. E escreuir me hedes cunplide mente lo que su sanntidat sobre estas cosas prouiere o vos respondiére. Otrosí suplicar le hedes que mande luego despachar¹⁹ las bullas de las tercias para que²⁰ se cumple este anno la gracia que me él fizo dellas e eso mesmo la bulla de lo del tuple²¹ e las otras que por mi vos sonn encomendadas, e enbiar me las habedes²² luego. Otrosí diredes a su sanntidat que a²³ lo que me enbió desir su santidat que era neçesario un procurador por parte de los jurados²⁴ (?) del arçobispo de çaragoça para que acusase al obispo de taraçona que su santidat avie presto,²⁵ que me paresçe que si a su santidat pluguiere²⁶ que bien puede proçeder en este negoçio a petiçión del procurador fiscal e eso mesmo quel dicho obispo debería estar en poder del arçobispo de Toledo, pues por su parte fue pedido e que sería más cumplidero que non que lo tenga su santidat.

Yo, Diego Fernandes de Vadillo,²⁷ escribano de mi sennor, el²⁸ infante lo fis escrevir por su mandado.

Yo, el infante.

CONSIDERACIÓ ANALÍTICA D'ALGUNS PUNTS

1. El text del primer apartat proporciona un bon punt de referència per a la datació de les instruccions. La vacant del bisbat de Saragossa es

-
15. RS Item (*també al començament dels paràgrafs anteriors*)
 16. RS volver
 17. RS pudierdes
 18. RS por
 19. RS despachar
 20. RS porque
 21. *lec dub* RS temple
 22. RS hedes
 23. RS *om*
 24. *lect dub* RS juezes
 25. que su santidat auie presto RS *om*
 26. RS plugiere
 27. RS Valladolid
 28. RS *om*

produí el dia primer de juny de 1411.²⁹ Són, doncs, posteriors a aquesta data, més encara són posteriors al moment de l'arribada de la nova de l'assassinat de l'arquebisbe García Fernández de Heredia a la cort de Castella, potser a Valladolid, cosa que podia ésser entorn del cinc del mateix mes. Un altre detall obliga a datar-les no massa temps després: el que hom suposa a la cort de Castella que tal lloc és vacant. Atès que Benet XIII se'l reservà, les instruccions sembla que són anteriors a l'arribada a la cort de Castella de la notícia de tal reserva feta pel papa.³⁰

2. El segon apartat ens permet d'assistir a un moviment de gents d'armes entorn de Cotlliure, amb un capità diguem-ne pontifici i un de sotmès al rei de Castella, a les ordres del pontifici. Tal exèrcit només pot tenir un sentit: l'ajut als defensors del palau papal d'Avinyó, fidels a Benet XIII, assetjats com a conseqüència del fet que tant la cort de França com la ciutat d'Avinyó reconeixien com a papa legítim el derivat de l'elecció feta pels cardenals presents en el concili de Pisa (Alexandre V,

29. Vegeu la comunicació oficial amb la data en la *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* (en endavant «Codoin»), vol. II, Barcelona 1847, 143-144.

30. Aquest de la reserva és un dels elements pels quals les previsions de la cort de Castella no encaixaven amb les de Benet XIII, cosa que contribuïa a diversificar els procediments d'arribar al mateix objectiu. Em permeto de remetre al meu *Benedicto XIII, la compañía Salvago de Génova y las minas de Almadén*, dins «Anthologica Annua», 30-31 (1983-1984), 355-362. En relació a la reserva papal de l'arquebisbat de Saragossa conté documentació inèdita el volum de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, *Regin. lat.* 377, i en concret les instruccions per a Julián de Loba, que havia de posar en pràctica tota l'operació, sobretot els aspectes econòmics. En aquestes instruccions hi ha unes línies molt inesperades, demostratives d'un gran interès de Benet XIII envers el castell de Vallderoures: «In aëssu vero ad Cesaraugustam super possessione ecclesie Cesaraugustane ad manus domini nostri pape et eius camere recipienda, debet primo Julianus ire ad locum de Valderobres... Item, cum fuerit in loco de Valderoures, vult dominus noster quod una cum baiulo dicte tenencie et magistro operis dicti castri, ordinet quod opus dicti castri, sicut magis videbitur oportunum seu necessarium, realiter et cum effectu continetur (sic: continuetur?) et dictus magister in ipso actu operetur, quia licet dominus noster sibi dederit licentiam quod iret ad videndum et ordinandum opus quod facere volebat nobilis Johannes Ferdinandi de Heredia, filius domini gubernatoris Aragonum, non tamen dedit licenciam quod illud per se sed per alios magistros ex quo ordinatum foret faciat operari; et ita dominus noster vult quod fiat et non aliter», f. 30^v-31^r. Activitat de fortificació, per tant, en diversos llocs d'Aragó, que seria interessant de saber si també era acompanyada per altra de paral·lela en els altres regnes i terres. I atenció prevalent envers el castell de Vallderoures. Atès que tals obres i atenció tenien un sentit, no puc estar-me de preguntar si hom no pensava en el castell de Vallderoures com a possible lloc de la reunió dels compromissaris, és a dir, si hom no pensava en Vallderoures abans o com a possible alternativa de Casp.

Joan XXIII). El setge durava ja entorn d'un any i mig i la situació era tan insostenible que el 29 de setembre d'aquell mateix any els assetjats s'avindrien a capítols amb els seus assetjants i, no havent rebut reforços, lliurarien Roquer i forteses el 22 de novembre.

3. La «general congregació» de què parla l'apartat III ens permet de precisar la data o el «terminus ad quem» de les instruccions. És sabut que fins al juny de 1411, el planteig del problema successori passava per la celebració d'un parlament general de tots els regnes i terres de la dinastia o casa de Barcelona (Catalunya com a bressol de la dinastia i els successius regnes d'Aragó, de Mallorca i de València, de Sardenya i de Sicília). Just el 17 de juny de 1411 el parlament de Catalunya reunit a Barcelona comunicava als dels altres regnes i terres la seva decepcionant cons-

31. El capítol bàsic, relatiu al lliurament de Roquer i forteses, diu així: «...quod dicti capitanei dictarum gentium (*Leonard de Sors, vescomte d'Évol, i Rodrigo de Luna*) palacii apostolici possint et valeant apud magistrum suum (*Benet XIII*) mittere tres ex hominibus in dicto palacio existentibus, cum tribus eorum servitoribus, pro notificando dicto eorum magistro facta ipsorum et statum palacii et fortalicionum ipsius necnon et castri Opede et eciam concordata inter partes, et nisi infra quinquaginta dies a die iovis proxima, que erit prima octobris, immediate computandos, dictus eorum magister (*Benet XIII*) eis miserit succursum talem, per quem possint a manibus inimicorum suorum, qui eos tenent obsessos, liberari et liberet cum effectu, teneantur et debeant dicti capitanei supradictum palacium cum eius fortaliciis et locum Opede tradere, expedire realiter et cum effectu, modis et formis inferius annotatis...», edició de Franz EHRLE, dins *Martini de Alpartils Chronica actitatorum temporibus domini Benedicti XIII*. Zum erstenmal veröffentlicht von F. E. Band I. *Einleitung, Text der Chronik, Anhang ungedruckter Aktenstücke* (Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte XII), Paderbon 1906, 562, Anhang 14. *Der Vertrag der Katalanen im päpstlichen Palast von Avignon mit ihren Belagern (29. September 1411)*. Caldrà, doncs, en endavant, a l'hora d'intentar una visió global del problema de la successió a la corona catalano-aragonesa de 1410-1412, esbrinar allò que pogué representar el possible (mai no passà de possible) ajut de Ferran d'Antequera per a la victòria damunt els assetjants del Palau Papal d'Avinyó com a esquer per a atreure Benet XIII al partit del pretendent castellà; també si les tropes castellanes que intervingueren tant a l'Aragó com a València contra els partidaris de Jaume d'Urgell no serien les oficialment recrutades i preparades per trencar el setge del Palau Papal. Caldrà, encara, preguntar si hom no veié una relació entre la victòria de l'infant Fernando de Trastámara en el setge d'Antequera i la que podria tenir en la ciutat de Provença. En tal línia, certament hauria pesat molt en l'ànim del papa la il·lusió de mantenir Castella en camí no fressat per França, el de no sostraire-li l'obediència, il·lusió de la qual només es despertaria quan la dura realitat de la sostracció d'obediència del 6 de gener de 1416 li demostraria que el vencedor definitiu al cor de Castella es diu França.

El Leonard de Sors, capità durant el setge del Palau Papal d'Avinyó, no sembla identificable amb el conegut poeta, car aquest sembla haver estat una generació més jove.

tatació que no era possible la reunió d'un Parlament General de tots, la substitució d'aquest per parlaments dels tres estats peninsulars i el trasllat del Parlament de Catalunya a Tortosa.³² La correspondència de la cort castellana, conservada i ja publicada, porta a pensar que la notícia del trasllat del Parlament de Catalunya a Tortosa fou interpretada per part d'aquella cort en el sentit que el Parlament General es reuniria a Tortosa (en comptes de Barcelona, pel que sembla). Una carta en aquest sentit és datada a Aillón, encara el dia 11 de juliol de 1411.³³ L'expressió del III apartat «... agora se han de ayuntar en general congregación...», sembla que s'ha d'interpretar d'aquesta manera: «... i ara arriba la notícia que el Parlament General...». M'inclinaria, doncs, a pensar que les instruccions foren escrites vers la darrera dècada de juny de 1411.

4. El bisbe de Sigüenza, que Ferran d'Antequera volia prop de Benet XIII per a tot l'afer la declaració d'herència es deia Juan de Illescas. El seu episcopat seguntí aniria de 1403 a 1415.

32. Codoin II, 192-196: «... nosaltres, desitjants venir ab concòrdia e unitat a conexença de nostre vertader rey, príncep e senyor, havem instat e prosseguit ab la major cura e diligència que havem pogud e sabut, que congregació general dels regnes e terres sotmeses a la royal corona Daragó se fes axí: que axí congregats e justats poguésem saber, conèixer e veure qui és lo comú rey e senyor nostre... (192) ...mas per divinal permissió e acabament, la congregació general dessús dita no s'és pogut finir, acabar ne concloure... (194) ...lo parlament del Principat de Catalunya és mudat, continuat e prorogat en la ciutat de Tortosa al XVI dia del mes de agost prop sdevenidor... (195) ...vos pregam, requerim heus exortam que a la dita jornada vos plàcia ésser e venir a pus prop loch de Tortosa, qui sia dins Aragó, de guisa que, pus ensem no'ns som pogut ajustar, almenys stants los uns prop los altres, puscam entendre en la prosseguició de aquests tan grans e tan necessaris negocis... (196)». Sobre aquest desplaçament, molt més institucional que geogràfic, em permeto de remetre al meu *El Cisma d'Occident i el Compromís de Casp*, dins *Jornades sobre el Cisma d'Occident a Catalunya, les Illes i el País Valencià*. 19-21 d'abril de 1979. *Ponències i comunicacions*. Primera part, Barcelona 1986, 55-71.

33. La carta es troba dins Codoin II, 260: «... e agora, por quanto a mi es fecho entender que el dicho ayuntamiento non si faze en el lugar donde fasta aquá era concordado de se fazer e que es acordado e sodes llamados por vos ayuntar en Tortosa: por ende vos ruego que me enbiedes dezir de luego si en dicho ayuntamiento de Tortosa, que agora es acordado, si se ha de fazer la declaración de la justicia a quien pertenescen estes regnes...». En aquell moment, la cort de Castella feia entrar en el seu joc amb la vista posada en l'obtenció de la corona catalano-aragonesa, la figura de sant Vicent Ferrer, el qual, justament el dia 30 de juny de 1411 arribava a Toledo i hi començava la seva predicació, sota la mirada atenta d'un informador al servei de Ferran d'Antequera, la relació del qual acaba d'ésser publicada per Pedro M. CÁTEDRA, *La predicación castellana de San Vicente Ferrer*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXXIX (1983-1984), 235-309, en concret 297-304.

5. El bisbe de Tarassona, del qual s'ocupa el mateix apartat IV era Joan de Vallterra. L'arquebisbe de Toledo era un altre nebot de Benet XIII, Pedro de Luna com l'oncle.

CONSIDERACIONS GLOBALS

Encarem-nos amb el punt central, el de la coincidència de Benet XIII i de Ferran d'Antequera en la solució del problema successori, un any abans que fos proclamada la sentència de Casp.

Les instruccions esmenten el tema de la successió en relació a tres punts concrets: el del nomenament d'arquebisbe de Saragossa a favor del nebot de Benet XIII, Pedro de Luna; el d'assegurar la presència d'uns bisbes i de destorbar la d'altres en el parlament general; i el de retenir el bisbe de Sigüenza, Juan de Illescas, en cort papal mentre no s'hagués proclamat la sentència relativa a la successió.

Sense baixar a l'anàlisi de formulacions verbals concretes, trobem en tots tres casos idèntic esquema dialèctic: cada una de les tres peticions és avalada en virtut de trobar-se dins el marc d'un principi comú, principi que és formulat amb aquestes paraules:

[I] «... porqué cunplía mucho a mi seruiçio para el bien de los negoçios de la subçesión...».

[III] «... agora se an de ayunntar enn la general congregación e su santidad tiene lugar para me ayudar en este negoçio de la subçesión...».

[IV] «... por quanto él me puede en ello [*estos negoçios de la subçesión*] mucho seruir...».

Remarquem que aquestes no són unes consideracions que l'infant-regent fa a l'ambaixador a tall de comentari purament personal, ans li diu que es tracta de coses que Lope González «auedes de desir de mi parte a nuestro sennor el papa», és a dir, de punts, l'esment o el record dels quals no sols és veritat, ans encara no pot fer cap mal d'esmentar-los —punt, aquest darrer, que en unes negociacions diplomàtiques té importància decisiva—. Amb altres paraules: sense por que el papa se'n pugui ofendre —cosa que hauria d'haver fet, si hagués restat en el seu lloc, al marge de l'afer, l'únic òrgan decisiu del qual era el Parlament General de tots els regnes i terres— i sense por que pugui reaccionar en sentit desfavorable a l'infant-regent de Castella —cosa que hauria hagut de fer si, almenys hagués volgut salvar les aparences—, l'ambaixador ha de dir clarament a Benet XIII que, segons l'esmentat infant, la voluntat papal d'a-

judar-lo en l'afer de la successió a la corona catalano-aragonesa, en aquell precís moment s'hauria de manifestar en les tres decisions citades. Insistim: Ferran d'Antequera sap que l'actuació diplomàtica del seu representant davant Benet XIII no sols es pot basar en un pressupòsit tàctic, el que el papa li és partidari en l'afer de la successió, ans pot utilitzar el record i la referència explícita a tal partidisme papal, clarament i sense embuts i sense por que tal record i referència pugui tenir efectes contra-productius. Dit amb altres paraules: a l'infant-regent no sols li consta que Benet XIII li és favorable, ans encara que el seu representant diplomàtic ho pot donar per suposat i s'hi pot referir sempre que convingui. Si alguna cosa ha de fer el diplomàtic és reforçar tal partidisme i, això sí, portarlo a aquelles decisions que el seu amo li assenyala: «E suplicar le hedes de mi parte que plega a su sanntidad de me ayudar en esto de la subçesión, pues su sanntidad lo puede bien faser e viene agora a punto en que lo él pueda bien faser».

Amb la mateixa claredat les instruccions permeten de copsar que el «tempo» i els camins de Ferran d'Antequera i els de Benet XIII no eren els mateixos, encara que l'objectiu fos idèntic. Prescindim, ara del fet que Benet XIII sap de fer-se pregar i que Fernando està disposat a prometre totes les concessions, com és ara que les tropes i el capità castellans, que han d'ésser enviats a trencar el setge d'Avinyó, siguin col·locats a les ordres del capità nomenat pel papa: «... aquel que la su santidad enbiará por capitán, podrá rregyr e gouernar la gennte que la su sanntidad enbia (*ara, alguna cosa traeix el subconscient de l'infant: qui és ell per a fer tan «generosa» concessió*) e eso mesmo la que yo tengo de enbiar en su seruiçio» (II).

El punt central de la diversitat és aquest: Ferran pensa encara que la solució serà presa en un parlament general de tots els regnes i terres i es vol assegurar els vots dels bisbes (III) i sobretot la presència d'un gran valedor, Pedro de Luna,³⁴ nebot del papa, en qualitat d'arquebisbe de Saragossa. Difícilment es podria demanar un document tan demostratiu d'un punt que és d'importància absoluta per a la comprensió del Compromís de Casp: un any abans de la sentència, la cort de Castella continuava pensant que el camí de solució del problema successori passava per un Parlament General i, en aquest sentit, anava molt endarrerida. Si el 17 de juny

34. Aquest Pedro de Luna sembla un altre nebot homònim de Benet XIII, divers del que en aquells moments era arquebisbe de Toledo. El que ara ens ocupa sembla ésser el que el 26 de febrer de 1410 havia estat nomenat administrador apostòlic de Tortosa, tot i que el rei Martí el volia bisbe de Barcelona.

de 1411, el Parlament de Catalunya reunit a Barcelona escrivia als altres regnes i terres que calia acomiadar-se, ni que fos a contracor, del Parlament General, vol dir que abans d'aquell dia hom havia passat setmanes parlant-ne primer en privat, presentant-ho després, de manera oficial, al Parlament, discutint-ne i aprovant-ho en principi, preparant el comunicat i aprovant-lo el disset de juny. Qui tenia la veu cantant en la marxa dels esdeveniments no era,³⁵ certament, la cort de Castella, la qual es manifesta més aviat poc ben informada d'allò que s'anava coent en un centre tan important com el Parlament de Catalunya.

Aquesta manca de bona informació i la confusió entre el trasllat del Parlament de Catalunya de Barcelona a Tortosa i la convocatòria del Parlament General de tots els regnes i terres ens ha valgut les instruccions de Ferran d'Antequera al seu ambaixador davant Benet XIII amb les peticions que feia arribar a aquest a fi que li assegurés una sentència favorable. Sabem, doncs, allò que el pretendent castellà demanava al papa amb vistes a assegurar una decisió propícia del Parlament General. Preguntem-nos, només si tals instruccions han estat les úniques en tot el llarg interregne i on poden haver anat a parar les altres, si és que s'han salvat. Perquè damunt la documentació d'aquells moments plana el dubte de si en part almenys no ha estat sistemàticament destruïda.³⁶

Fixem-nos, abans d'acabar, en el capteniment de Benet XIII. A través de les instruccions, hi són claríssims dos elements: d'una banda, havia fet saber a l'infant Ferran d'Antequera la seva estimació, extensiva a l'afar dels drets a la corona catalano-aragonesa, en virtut de la qual estimació l'infant podia formular i presentar al papa indicacions d'actuació papal clarament manipuladores i per tant partidistes —i, doncs, injustes—; d'altra banda, es fa pregar i això potser no tant per demostrar que tot depèn de la seva voluntat, ans, sobretot, per mantenir una indecisió calculada. No deixa, en efecte, d'ésser significativa la coincidència entre l'etapa durant la qual els afers de la successió s'arrossegaren sense trobar camins de solució i la del setge del Palau papal d'Avinyó, d'una banda, i entre la pèrdua definitiva d'aquell palau i la rapidesa a endegar el marc per a la solució del plet successori. Hom no es pot estar de preguntar-se si la peça clau de la successió no fou el setge i la pèrdua del palau esmentat. Una cosa és clara: mentre el Roquer es pogué salvar per a Benet XIII, aquest mantin-

35. Vegeu *Cisma d'Occident i Compromís de Casp*, citat en la nota 32.

36. Vegeu en l'estudi citat en la nota anterior l'apartat *Pèrdua o depuració de documents?*

gué un capteniment de nadar i guardar la roba.³⁷ Per això, cal preguntar-se: quin hauria estat el desenllaç de la successió, si la casa de França i els seus criats, els Anjou, haguessin llevat el setge del Palau avinyonès, sobretot si haguessin feta la pau i restituïda l'obediència a Benet XIII? Hauríem assistit a una «volta face» d'aquest a Ferran d'Antequera? Fou, només, una possibilitat. El fet real fou la «volta face» del rei Ferran I a Benet XIII, tres anys i mig després d'haver-ne rebut la corona.

Barcelona, 4 de maig de 1986

37. Vegeu en el mateix estudi els textos corresponents a la nota 7. Quant a la simultaneïtat de la pèrdua del Palau Papal d'Avinyó i dels passos decisius vers Casp, els darrers dies de setembre de 1411 els defensors del Roquer capitulen i Joan Desplà, ambaixador de Catalunya en el Parlament d'Aragó, comunicava que aquest no volia saber res d'un Parlament General de tots els regnes i terres i imposava la solució de compromissaris (Codoin II, 341), extrems confirmats el 10 d'octubre següent (*ibid.*, II, 376). Els defensors del Palau l'abandonaven definitivament el 22 de novembre i el 23 de desembre el Parlament de Catalunya ja tenia enllestida la vintiquatrena per a l'elecció de compromissaris (*Ibid.*, II 565).